

MED KNJIGAMI

FILIP KALAN, NEMIRNI ČAS

Na prvi mah se zdi, da se je primeril majhen paradoks: Kalanovi kulturniški zapiski in literarni portreti iz partizanskih let so izšli pred Nemirnim časom, čigar vodilni eseji in kritike niso neznaní bralcem predvojnih revij.¹ Prav vprašanje postanka teh esejev pa je nekolikanj zamotano in, povejmo kar takoj, predstavlja mnogim kamen spotike. Kalan jih je namreč v teku let notranje očistil, jim poiskal nove formalne podobe in jih v nekem smislu predelal.

Le v nekem smislu, zakaj Kalan v osnovi ni menjaval gledišč, vratolomni preskoki v ocenah pa so mu organsko tuji; literarne probleme je samo širše zastavil in sodbe trdneje podprl. Ker se da v abstraktni govorici marsikaj dokazati, naj navedem dva primera: esej o Thomasu Mannu in Arthurju Schnitzlerju. Tudi literarno nenadarjeni bralec bo brez posebnega truda zapazil, da imata oba zapisa isto izhodišče, le da je zadnji avtorjema, predvsem Mannu, pravičnejši, da je širše razpreden in da je v njem stopnjevan bleščeč pisateljski refinement. Zatorej je prepir o večji avtentičnosti na eni strani in stopnjevanji kulturi na drugi nepotreben in odveč: kadar je v ospredju določen literarni problem, ni prav nobenega treznega razloga, da ne bi avtor pritegnil v svojo obravnavo novih spoznanj, še manj pa, da ne bi izbrusil artistične podobe svojega sestavka.

Kalanov duhovni obraz se je zdaj, po dveh knjigah že dovolj izkristaliziral; nekaj njegovih zunanjih črt lahko na hitro nanizamo.

Preseneča že njegov izredno široki krog zanimanja, ki sega od čiste beletristike do teatra. Pri tem Kalan ne pozna nobenih nacionalnih meja (kar je značilno in v nasprotju z našo splošno literarnokritično prakso); več in nemiren popotnik je, ki se ozira po vseh umetniških središčih. Zaposlujejo ga predvsem veliki snovalci in izpovedovalci; drobnejše ocene (ki pa tudi že dobivajo esejistično fakturo, zakaj temperamentna beseda ni nikoli preveč in tudi ob majhnem in neznatnem delu se dajo povedati velike in pomembne stvari) nastajajo, kakor sam pravi, iz čiste aktualnosti, v polemični in satirični nuji.

Se kratek poskus karakterizacije:

Tisti, ki radi predalčkajo književnost, zatrjujejo, da je impresionist in esteticist in še kaj. Ne da bi se spuščali v preiskavo tovrstnih dovolj ekstremnih etiket, ki pravzaprav nikamor ne vodijo, je treba podčrtati eno temeljnih potez njegove esejistike: Kalan nikoli ne pristopi k ustvarjalcu z apriornimi predsodki in kapricami, prav zato nemara s tako zanesljivim instinktom zadene bistvene poteze ustvarjalčevega profila in odkrije s tako lahkotnostjo tisto notranje žarišče, iz katerega raste pisateljeva umetniška moč ali nemoč. In k temu še obrobna pripomba o Kalanovi tolikokrat navajani aforistiki: prebliski se mu krešejo vedno v tesni zvezi z literarnim gradivom, le-tega z njimi duhovito osvetljuje in dopolnjuje; nikoli pa mu ne dela sile s samovoljnimi in samovšečnimi domisleki.

¹ Filip Kalan, Nemirni čas. Cankarjeva založba. Ljubljana 1958.

Kalanovi eseji so v nekem smislu zelo svobodni: avtor se ne drži striktno literarne teme, v razglabljanje vpleta samega sebe, opozarja na lastne mentalne krize in podobno, toda prav te navidezne zastranitve so vedno v neki globlji in organski zvezi z obravnavanim literarnim vprašanjem in ga ilustrativno pojasnjujejo; v tem svobodnem in hkrati skoraj neopaznem spreletavanju razodeva Kalan droban posluš za pravo mero in notranje ravnovesje eseja. Ena najznačilnejših potez njegove ustvarjalne metode je tale: rezultata svojih kritičnih spoznanj nam ne predstavi s hladno in preudarno kretnjo; ne, bralca tako rekoč potegne v vrtinec skelečih dvomov in napetih, vrtajočih razglabljanj in zdi se, da ga premami; na mah je podoba, kot da se je le-ta aktivno, skupaj z avtorjem v drzno zasukanih dialektičnih obratih dokopal do skrite resnice. Tako pridobi esej dve dragoceni kvaliteti: v krivulji stopnjevano dinamiko in očarljivost neposredne izpovedi, tolikanj redke v naši povojni esejistiki. Treba se je samo spomniti eseja o Thomasu Mannu, te žlahtne izpovedi o odnosu do velikega umetnika.

Kalan ne razpreda svoje misli v mirnem in hladno »objektivnem«¹ tonu; njegov podtekst je živ in dinamičen in v njem se vedno zrcali prizadetost človeka, ki mu predmet ni objekt za strogo znanstveno seciranje, ampak mu je močno drag in ljub. Zato je razumljivo, da je Kalanov stil temperamenten in da drugačen sploh ne more biti. Ti napovedni stavki, ki jim sledo razkošne kaskade velikih stavkov, niso sami sebi namen, lesk zavoljo omamnega bleska, temveč posledice razgretga prepričanja, ki hoče pritegniti, prepričati in osvojiti in ki se zna sprostiti v vulkanskih erupcijah. Nemara je potrebno pripomniti, da dolge periode pri Kalanu niso zmes in znes malih rečenic, vzor so skladnega in ubranega pisanja; v njih živo polje in se pretaka misel, snovane pa so v čistem jeziku, brez navlake tujk in z izrazitim smislom za logično zgradbo.

Za konec še drobna asociacija: Pogosto je slišati, da je treba naši literarnokritični misli utreti nova pota, ker da stari prijemi ne zadovoljujejo. Morda. Toda nekaj je treba brezpogojno vedeti: brez naravnega, intuitivnega notranjega posluha, intimne prizadetosti in skrbi za artistično izbrušenost pisanja bo težko šlo. Tega pa se v obilni meri lahko učimo pri mojstru Filipu Kalanu.

Marjan Brezovar

WILLIAM SHAKESPEARE, HENRIK IV.

Po »Rihardu III.«¹ je izšel lani tudi »Henrik IV.«¹, veličastna dilogija, menda najmogočnejša med »kraljevskimi dramami«. Slovenci smo tako z veliko zamudo prišli do tega prevoda. Poleg Bora, ki je dognal prevod, je komentator Kreft opravil mnogo dragocenega znanstvenega dela. Brez dvoma je humoristični kakor trpki realizem obeh delov »Henrika IV.« stvar zase in vreden dolgih razprav, ki jih je prav zaslužno načel Kreft v svoji spremni besedi.

Kot čisti »dosežek«¹ je Borov »Henrik IV.« zelo veliko delo. V načinu je prevajalec delno sledil »župančičevski«¹ tradiciji, delno pa si je izgradil po-

¹ William Shakespeare, Henrik IV. Prevedel Matej Bor. Spremne besede napisal dr. Bratko Kreft. Slovenska Matica. Ljubljana 1957.